

Nr 235.

Av herr **Gezelius m. fl.**, om viss ändring i expropriationslagen.

Det är allmänt känt att det i vårt land finnes värdefulla naturtillgångar, vilka på olika sätt kunna nyttiggöras. Till de ekonomiskt viktigaste av dessa höra mineraler såväl i själva jordskorpan som ovanpå dess yta. De förra äro i regel inmutningsbara malmer och andra metallförande ämnen och icke inmutningsbara bergarter, såsom graniter, kalk, kvarts, fältspat, täljsten m. m. De senare förekomma i form av jordarter, såsom grus, sand, leror etc. Medan de på jordytan befintliga naturtillgångarna äro lätta att upptäcka, är det i regel svårt och kostsam att konstatera förhandenvaron av de brytvärda mineralerna och bergarterna under jordskorpan yta. De geologiska förutsättningarna för mineralfyndigheter av detta slag äro emellertid åtminstone i grova drag relativt väl kända.

Till icke ringa del är vårt lands näringsliv uppbyggt på förekomsten och utnyttjandet av mineraler och deras vidareförädling. Emellertid torde tillgången härav vara begränsad, och under årens lopp ha betydande fyndigheter utbrutits och förbrukats. De växande behoven ha dock hittills kunnat tillgodoses genom nya upptäckter. Med hänsyn till såväl knappheten på ekonomiskt värdefulla mineral som deras betydelse som råvarubas är det ett allmänt intresse av rang, att naturtillgångarna i görligaste mån skyddas och deras tillgodogörande inte onödigtvis försvåras. Detta kommer också till uttryck på olika håll i lagstiftningen, men viktiga undantag härifrån finnas tyvärr också.

Det förtjänar således inte minst att uppmärksammas, att exploatering av markområden genom tvångsförfarande för de i expropriationslagen angivna ändamålen kan medföra, att naturtillgångar göras oåtkomliga för framtiden. En sakkunnig prövning av expropriationsansökningar ur denna speciella synpunkt skulle emellertid relativt lätt kunna förhindra detta. I regel torde det nämligen för att uppnå det syfte för vilket expropriation begäres vara möjligt och tillfyllest att taga i anspråk annan näraliggande mark. I sin nuvarande utformning räknar expropriationslagen också med denna möjlighet för att minska uppkommande olägenheter i allmänhet för respektive parter. Däremot berör lagen icke allmänintresset av att skydda naturtillgångar. Det bör därför åvila den som ansöker om expropriation skyldighet att på lämpligt sätt visa, att naturtillgångar icke skadas av en eventuell expropriation. Detta kan exempelvis ske i den formen, att i samband med inlämnande av karta och beskrivning över expropriationsområdet jämlikt 4 § 1 st. expropriationslagen företes en översiktlig redogörelse, upprättad av

Sveriges geologiska undersökning eller eljest sakkunnig person om expropriationsområdets geologiska förhållanden med särskild hänsyn till möjligen förefintliga naturtillgångar. Det blir givetvis i sista hand Kungl. Maj:ts sak att efter inhämtande av resultatet av erforderliga, närmare undersökningar avväga skadan mot nyttan i sådana fall där naturtillgångar beröras av expropriationsansökan. I regel torde dock riskerna för en konflikt mellan intresset av att exproprieras för visst ändamål och av att skydda naturtillgångar vara små och utan nämnvärda kostnader kunna undgå, om blott tillräcklig uppmärksamhet ägnas detta förhållande. Vi hemställa därför, att expropriationslagens 4 § 1 st. kompletteras med en bestämmelse av ovan nämnt innehåll.

Skulle det visa sig att Kungl. Maj:t lämnar tillstånd till expropriation, oaktat förekommande naturtillgångar härigenom icke kunna utnyttjas, skall enligt lagens nuvarande lydelse och lagutskottets av 1949 års riksdag godkända uttalande lämnas full ersättning åt fastighetens ägare. För fastställande av ersättningens storlek ingå i expropriationsdomstolen särskilda tekniker, vilka skola vara väl förtroagna med fastighetsförhållandena på landet och i tätorterna. Därvidlag förutsättes i första hand kännedom om värdet av växande skog, skogsmark, åkerjord och tomtmark. För de speciella förhållanden, som betingas av sådana naturtillgångar som mineraler, har dock lagen icke några bestämmelser om på detta område särskilt sakkunniga tekniker. Med hänsyn till att det kan röra sig om malmer och bergarter av mycket stort värde, måste det betecknas som en brist att ersättningsskyldigheten härför icke kan fastställas av personer med erforderlig kompetens. Av Sveriges naturtillgångar höra åkerjord och skog otvivelaktigt till de viktigaste, men det torde vara svårt att bevisa att mineralerna äro av mindre betydelse för vårt lands näringsliv, även om de äro mindre vanligt förekommande. Möjlighet bör därför inrymmas i expropriationslagen för domaren att tillkalla särskilda sakkunniga tekniker att ingå i domstolen vid behandling av frågan om ersättning för naturtillgångar även av sistnämnda slag. Vi hemställa därför om komplettering på denna punkt.

Enligt ordalydelsen i 4 § 3 st. lagen om expropriation skall, då rätt till expropriation blivit sökt, tillfälle lämnas fastighetens ägare och därmed jämställd att yttra sig över ansökan. Denne behöver dock icke underrättas om expropriationen annorledes än genom offentlig kungörelse. Då möjligheterna för gemene man att följa dylika kungörelser äro förhållandevis begränsade, har det i praktiken ofta visat sig att fastighetens ägare på grund av bristande kännedom om expropriationen och dess innebörd icke kunnat bevaka sin rätt. Enligt vår mening synes underrättelseskyldigheten böra uppfyllas på ett mer effektivt sätt. En utväg att i detta hänseende nå en bättre ordning utan nämnvärda kostnader för den exproprierande vore, att i lag stadga skyldighet att med rekommenderat brev med allmänna posten underrätta varje enskild markägare om att rätt till expropriation sökts över

dennes marker. Så sker ju i ett flertal fall, där den enskildes rätt beröres.

Ytterligare ett viktigt skäl för att fastighetens ägare, redan innan rätt till expropriation meddelas, verkligen blir underrättad om dess innebörd, är lagens föreskrift om andra expropriationsmöjligheter och minsta möjliga olägenhet för bägge parter. Det måste nämligen förutsättas att markägaren har den bästa kännedomen om markens värde och beskaffenhet. Vid expropriationens beviljande är det således av värde även för Kungl. Maj:t att äga tillgång till fastighetsägarens synpunkter. Även i detta hänseende hemställa vi således om kompletterande bestämmelser i expropriationslagen.

Med stöd av vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t efter erforderlig utredning måtte framlägga förslag till sådan ändring i expropriationslagen att de i motionen framförda synpunkterna bli tillgodosedda.

Stockholm den 27 januari 1953.

Birger Gezelius.

Nils G. Fröding.

Leif Cassel.
